

Lunds universitetet
Socialhögskolan
SOL 064, Socialt arbete med barn och ungdomar
Vårterminen 2002

Tryggare kan ingen vara?

Det sociala nätverkets betydelse för ungdomars känsla av trygghet

Författare: Lena Stenberg
Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Abstract

The purpose of this study was to ascertain the networks meaning for youths sense of safety. The main questions were:

- ✓ How can a network for a youth look like today? Is there any difference between boys or girls network? Which?
- ✓ What does safety mean for youths today? Is there any difference in the description of safety between boys and girls?
- ✓ Which part of the network constitutes the greatest feeling of safety?
- ✓ Who in the network constitutes the greatest feeling of safety?
- ✓ What contact does youths have with their network?
- ✓ What will the contact look like between the persons in the network?

The study is based upon a qualitative method. I have used literature studies and I interviewed six youths; under the interviews I used maps of networks and I had the youths to write about safety with their own words.

The result showed that the network has large meaning for youths sense of safety; seeing that safety for the youths are equal to have somebody who cares about them. The largest difference between boys and girls were that the family constitutes the greatest feeling of safety for boys, and friends constitute the greatest feeling of safety for girls.

Innehåll	Sid.
Förord	4
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Definition av begrepp	6
1.3.1 Nätverk	6
1.3.2 Trygghet	7
1.4 Syfte och frågeställningar	7
1.5 Metod och urval	8
1.5.1 Studiens uppläggning	8
1.5.2 Tillförlitlighet	9
1.5.3 Val av population	10
1.5.4 Bearbetning och analys	11
1.6 Fortsatt framställning	11
2. Teorier	12
2.1 Social nätverksteori	12
2.2 Utvecklingsekologisk teori	12
2.3 Sammanfattning av kapitlet	13
3. Tidigare forskning	14
3.1 Nätverkets betydelse för hälsan	14
3.2 Ungdomars nätverk	15
3.2.1 Vem ungdomar väljer att vända sig till	15
3.2.2 Ungdomars kontakter med nätverket	16
3.3 Sammanfattning av kapitlet	16
4. Resultatredovisning och analys	17
4.1 Presentation av intervjupersonerna	17
4.2 Ungdomarnas definition av trygghet	17
4.3 Ungdomarnas nätverk	18
4.3.1 Individuella skillnader	19
4.3.2 Analys	19
4.4 Ungdomarnas kontakter med nätverket	20
4.4.1 Sammanfattning och analys	21

4.5 Kontakten mellan sektorerna	22
4.5.1 Analys	22
4.6 Ungdomarnas upplevelse av trygghet	23
4.6.1 Analys	23
4.7 Nätverkets mest trygghetsgivande sektor samt person	24
4.7.1 Analys	24
4.8 Sammanfattning av kapitlet	25
5. Slutdiskussion	26
Källor	29
Bilaga 1 ”Om trygghet” (formuläret som ungdomarna fick besvara skriftligt)	30
Bilaga 2 Intervjumall	32

Förord

Vad uppsatsen skall heta kan ibland ställa till huvudbry. Namnet på denna uppsats kom till när jag letade efter en dikt eller ett par rader från en sångtext, som kunde passa in i slutdiskussionen. Trots att jag läste igenom det mesta av de dikter bokhyllan kunde erbjuda, samt lyssnade igenom en mängd skivor; fann jag till min stora förvåning bara en text som innehöll ordet trygg eller trygghet. Och den texten lämpar sig bättre på barndop än i min slutdiskussion. I slutdiskussionen hamnade den inte heller, den kära gamla psalmen Tryggare kan ingen vara. Istället fick den ta plats på första sidan, som rubrik på denna uppsats. Det avslutande frågetecknet finns där för att vi skall komma ihåg att fråga de unga om de är tillräckligt trygga, eller om de önskar vara tryggare. Om de önskar det måste vi försöka hjälpa dem. Exempel på hur vi kan göra det hamnade (som tänkt) i slutdiskussionen.

Jag vill här dessutom passa på att tacka alla de människor som på olika sätt har hjälpt mig under uppsatsskrivandet. Ett särskilt tack vill jag rikta till de ungdomar som på sina håltimmar eller sovmorgnar har låtit sig intervjuas av mig, utan dem ingen undersökning. Även till min handledare Maria Bangura Arvidsson för goda råd och vägledning under arbete, samt för inspiration till fortsatt skrivande. Därtill till Ann-Christine Hansson för att jag fick hålla intervjuerna i hennes rum. Också till Birgitta Thorsén för att hon trots datakrångel lyckades ordna klasslistor till mig. Samt till min vän Sonja Valtonen för lånet av litteratur och för kommentarer som ”det här fixar du”. Sist men inte minst vill jag särskilt tacka min man Krister och vår lille son Hjalmar. Krister för att han bland annat hjälpte mig med bandspelaren samt inte visat den minsta trötthet över att höra mig tala om trygghet från morgon till kväll. Hjalmar för att han har fått mig att skratta varje gång jag sagt att jag skall gå ner och läsa. Han har då nämligen tittat avundsjukt på mig med sina stora blå ögon. Det beror på att han blandat ihop orden läsa och glass. Efter många timmars ”glassätande” blev uppsatsen klar. Mycket tack vare er hjälp.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Samhället är föränderligt, det som var självklart igår är det inte längre idag. Idag har många sina släktingar i olika delar av landet, skilsmässor tillhör vanligheterna och begreppet nätverk associeras kanske inte direkt till familj och vänner, utan istället till datorer och Internet.

Hur kan nätverket se ut hos dagens unga? Vilka personer är det som ger dem trygghet? Många av dagens unga tillbringar stor del av vardagen på skola och fritidshem, kan det ha betydelse för vad som är trygghet för dem? Vilken kontakt har dagens unga med sina kamrater, träffas de personligen eller sker det mesta av kontakten på elektronisk väg? Kan kamratskap som till stor del baseras på e-post och SMS utgöra trygghet? Vem som är viktig för den unge kanske inte är den vi tror, därför är det viktigt att fråga den unge själv. För den som är nyinflyttad kanske föräldrarna står för tryggheten, medan den som lever i en familj full av konflikter kanske finner tryggheten hos en kamrat. Ett barn som upplever att ingen bryr sig kanske finner tryggheten hos familjens hund. I Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (*Mänskliga rättigheter Konventionen om barnets rättigheter*, 2000) kan vi i artikel tre läsa att vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i första rummet. I artikel sex kan vi läsa om barns rätt till utveckling samt i artikel tolv om att barn skall ha möjlighet att uttrycka sig och påverka sin situation. Det tolkar jag som ett internationellt försök att försäkra barn trygghet.

Samhället försöker upplysa ungdomar om att tobak och alkohol är farligt för hälsan samt att oskyddat sex kan leda till könssjukdomar och i värsta fall HIV och Aids. När det talas om vad som är hälsosamt lyfts ofta motion och balanserad kost fram. Det är sällan det talas om nätverkets betydelse för hälsan. Vilken betydelse familj och kamrater har. Men undersökningar visar att exempelvis alkohol och kostvanor har mindre betydelse för individens hälsa än vad ett välfungerande nätverk har (Klefbeck & Ogden, 1996).

Även om det sällan det talas om nätverkets betydelse för hälsan har det skrivits mycket om nätverk. Det finns kunskap om hur man kan använda en persons nätverk vid exempelvis fosterhemsplacering, och om hur familjerådslag (för vidare definition se Nätverkslaget) går till men jag saknar material som visar vilken betydelse nätverket har för ungdomars känsla av trygghet. Det är en sak att professionella kan se att det finns en möster som kan vara lämplig

fosterförälder. Det är en annan sak att den unge själv finner tryggheten i den kamrat han snattar tillsammans med. Hur kan vi i socialt arbete använda oss av den kunskapen?

Anledningen till att jag valde att skriva om det här är ämnet var för att jag var intresserad av hur nätverket hos dagens unga kan se ut, vilka de upplever ger dem trygghet och hur ungdomarnas nätverk och känsla av trygghet påverkas av förhållanden på olika nivåer. Samt med anledning av att ett arbete under fjärde terminen, som innebar att träffa en student på första terminen för att rita en nätverkskarta och diskutera kring det, gav mig mersmak för metoden och teorin.

1.2 Avgränsningar

Undersökningen handlade om vilken betydelse ungdomars nätverk har för deras känsla av trygghet. Undersökningen berörde inte nätverkets resurser och betydelse vid familjerådslag eller fosterhemsplaceringar. Dessutom var den avgränsad till att enbart grunda sig på intervjuer med de ungdomar som ritat sina nätverkskartor. De föräldrar, andra vuxna, syskon, kamrater eller andra barn och ungdomar som ingår i ungdomarnas nätverk kom alltså inte till tals i studien. Inte heller alla personer som ungdomarna känner till var av intresse för undersökningen, exempelvis var de inte ombedda att ta med alla sina klasskamrater. Det är de personer i ungdomarnas nätverk som var viktiga/betydelsefulla för dem som uppsatsen behandlar.

1.3 Definition av begrepp

I detta avsnitt definieras uppsatsen centrala begrepp, vilka är nätverk samt trygghet.

1.3.1 Nätverk

I *Nätverksboken* (Forsberg & Wallmark, 1998) skriver författarna dels om subjektiva nätverk och dels om sociala nätverk. Det sociala sammanhanget kring individen definierar författarna som ett subjektivt nätverk. De menar att människan lever i ett sammanhang. Att hon relaterar till andra, andra som hon antingen tycker om eller tar avstånd från. Socialt nätverk definierar de som de relationer en människa har med de personer som ingår i hennes sociala sammanhang. Exempel på personer i det sociala nätverket är familjemedlemmar, släktingar, arbetskamrater, vänner samt även myndighetspersoner som hon har kontakt med. De skriver vidare att vi inte kan utgå ifrån att alla personer i en människas nätverk känner varandra, eller ens känner till varandra.

I *Barn och nätverk* (Klefbeck & Ogden, 1996) utgår författarna från det begrepp John Barnes skapade när han studerade livet på en ö vid norska kusten. Han talade om nätverk vid beskrivning av de kontaktnät som fanns mellan invånarna på ön samt vid beskrivning av kontakternas funktion och innehåll. Klefbeck och Ogden skiljer på primära och sekundära nätverk. De jämför en människas omgivning med hennes primära nätverk, exempelvis familj, släkt och vänner. Till det sekundära nätverket räknas de professionella en människa har kontakt med, exempelvis socialsekreterare, läkare och terapeut.

Nätverken i den här undersökningen utgörs av de för ungdomarna viktiga/betydelsefulla personer. Exempelvis behöver inte släktsektorn bestå av alla kusiner, fastrar etc. som ungdomarna har, utan endast de som de själva har valt att ta med. När jag i uppsatsen exempelvis skriver om ungdomarnas kontakt med nätverket, avser jag personerna i nätverket. Jag är medveten om att man inte relaterar till "nätverket", men användandet av ordet som förkortning underlättar läsningen.

1.3.2 Trygghet

I första paragrafen i första kapitlet i Socialtjänstlagen kan vi läsa att "Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas –ekonomiska och sociala trygghet, [...]". Sveriges invånare skall kunna känna sig trygga. Men vad innebär trygghet? I Nationalencyklopedins ordbok kan vi läsa att trygghet är "det att vara trygg" (tredje bandet sid. 406). Slår vi upp sidan innan kan vi läsa följande tre förklaringar på ordet trygg:

"1 fri från oroande eller hotande inslag [...] 2 som inte behöver känna sig oroad eller hotad [...] 3 som ger intryck av att vara lugn och obekymrad [...]" Trygghet är ett begrepp som kan betyda olika saker, och olika saker för olika människor. För en människa betyder trygghet fred, för en annan betyder det mat och för en tredje utgör kanske hemmet en trygghet. Trygghet är ett centralt begrepp i uppsatsen, det var därför viktigt att ta reda på vad trygghet betyder just för de ungdomar som intervjuades i undersökningen. Av den anledningen fick dem svara på frågor samt uppmanades att skriva kort om begreppet trygghet (se bilaga 1).

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utröna det sociala nätverkets betydelse för ungdomars känsla av trygghet. Centrala frågeställningar är:

- ✓ Hur kan ett nätverk hos dagens unga se ut? Finns det skillnader i pojkars och flickors nätverk? Vilka?
- ✓ Vad är trygghet för dagens unga? Är det skillnad mellan pojkars och flickors beskrivning?
- ✓ Vilken sektor i nätverket utgör störst känsla av trygghet?
- ✓ Vem i nätverket utgör störst känsla av trygghet?
- ✓ Vilken kontakt har ungdomar med sitt nätverk?
- ✓ Hur ser kontakten ut mellan personerna i nätverket?

1.5 Metod och urval

I detta kapitel redogörs i olika avsnitt för studiens uppläggning, tillförlitlighet, val av population samt bearbetning och analys. Sist i kapitlet finns dessutom avsnittet fortsatt framställning.

1.5.1 Studiens uppläggning

Studien är en kvalitativ inriktad studie. Valet bygger på att det är en småskalig studie samt att intresset ligger i att förstå och beskriva. Studien har även en induktiv inriktning med anledning av att undersökningens syfte är att utröna nätverkets betydelse för känslan av trygghet, inte att acceptera eller förkasta tidigare formulerade hypoteser angående nätverk kopplat till trygghet. Med anledningen av att undersökningens intresse inte har varit att jämföra en särskild grupps nätverk med en kontrollgrupp, lämpar sig en icke-experimentell uppläggning bäst.

Uppsatsen bygger på både primär- och sekundärdata. Den består av både litteratur, intervjuer med ungdomar samt skriftligt material från ungdomarna (se bilaga 1 och 2). När det gäller litteratur som redogör för de teorier uppsatsen vilar på har flera källor används. Källorna är inte på något sätt motsägelsefulla utan de beskriver teorierna på samma sätt. Anledningen till att fler källor har används är att de kompletterar varandra, eftersom de beskriver olika delar av teorierna mer grundligt. Den litteratur som främst används vid redovisningen av tidigare forskning är *Ungdoms sociala økologi*, en doktorsavhandling av Inge Bø (1991) samt *Barn och nätverk* av Johan Klefbeck och Terje Ogden (1996). Litteraturen är relativt ny vilket medför att vi kan anta att påståenden och slutsatser även är aktuella idag. Inge Bøs undersökning utfördes i Norge. Med anledning av att Norge är ett av de skandinaviska länderna finner jag ingen anledning att tvivla på att en svensk undersökning hade medfört liknande resultat. Två av källorna är från Internet, Nätverkslaget samt Barnombudsmannen.

Nätverkslaget ger en beskrivning av familjerådslag. Även om Nätverkslaget har ett ekonomiskt intresse med anledning av att de bedriver utbildning och konsultation, finner jag ingen anledning att tvivla på att deras beskrivning av familjerådslag är riktig. En felaktig förklaring av facktermer skulle inte gynna deras verksamhet, snarare tvärtom. När det gäller undersökningen vilken utförts och redovisas på Barnombudsmannens sida kan vi inte vara säkra på att det verkligen är ungdomar som har besvarat frågorna, att samma personer inte deltagit flera gånger eller att de svarat sanningsenligt. Men med anledning av att undersökningen är utförd 2001 är den högst aktuell, och jag fann den därför viktig att ta med.

Ungdomarna i min undersökning fick först svara på frågor samt uppmanades att skriva om begreppet trygghet. Därefter intervjuade jag dem. Användandet av det skriftliga materialet valdes för att ungdomarna skulle få möjlighet att under en längre tid än vad en intervju kan erbjuda fundera över frågor och svar kring begreppet trygghet. Det skriftliga materialet delades ut före intervjutillfället, ungdomarna hade sedan några dagar på sig att besvara den. Intervjumetoden valdes för att den är lämplig när fokus ligger på känslor och upplevelser. Dessutom för att den gav tillfälle att följa upp det som framkom i det skriftliga materialet, samt gav möjlighet till följdfrågor. Valet av att låta ungdomarna rita sin nätverkskarta under intervjun var med anledning av att de ger en god överblick av deras nätverk. Det skriftliga materialet var helt standardiserat, det var utformat på samma sätt till alla ungdomar. Intervjuerna hade både låg och hög grad av standardisering. Under intervjuernas första del var graden låg, frågorna anpassades efter vilka personer ungdomen ritade in i nätverkskartan samt vad han berättade om dem. Under intervjuernas andra del var graden av standardisering hög, eftersom samma frågor då ställdes till alla ungdomar (se bilaga 2). I det skriftliga materialet och under intervjuernas första del var struktureringen låg. Under intervjuernas andra del var struktureringen högre, där var ungdomarna exempelvis styrda till att välja en ut en av fyra sektorer.

1.5.2 Tillförlitlighet

Jag har försökt att garantera en hög validitet (för vidare definition se Denscombe, 2000). Dels genom att jag under intervjuerna frågat ungdomarna om de fann något i det skriftliga materialet svårt att förstå/besvara, dels genom att jag gått igenom de skriftliga svaren tillsammans med ungdomarna. På så sätt har risken för missförstånd minskats. Med anledning av att jag inte kan garantera att de intervjuade åtondeklassarna är representativa för åtondeklassare i allmänhet, kan inte total reliabilitet (för vidare definition se Patel &

Davidson, 1994) försäkras. Vid intervjuerna kan dessutom viss intervjuareffekt ha uppstått. De intervjuade ungdomarnas öppenhet och sätt att besvara frågor kan ha påverkats av exempelvis min ålder och av att jag är kvinna. De ungdomar vilka kände sig trygga under intervjun kan ha vågat beskriva nätverkets storlek mer uppriktigt samt varit öppnare med eventuella konflikter inom nätverket. Mitt val av följdfrågor kan även ha påverkat ungdomen i en viss riktning. Uppskattningsvis är dock intervjuareffekten inte större än att ungdomarnas uppgifter kan utgöra ett centralt värde i uppsatsen.

1.5.3 Val av population

Undersökningen är en stickprovsundersökning, och valet av sex intervjupersoner är anpassat till studiens omfattning. Vid valet av intervjupersoner var det naturligt att söka ungdomar på den högstadieskola i X-holm (en mindre ort i Sverige) där jag gjorde praktik under termin 5. Anledningen till att jag bestämde mig för ungdomar på högstadiet är att de är i en ålder då både föräldrar och kamrater är viktiga delar i livet. Mitt val föll på åttondeklassare, eftersom de har haft drygt ett år på sig att etablera nya kontakter på högstadiet. På skolan valdes den åttondeklassen ut som inte hade prao under den tid jag genomförde intervjuerna. Ur den klassen gjordes först ett bundet slumpmässigt urval. Alla de elever som på adresslistan hade jämna nummer valdes ut (till dess att trettio namn var erhållna). Till de ungdomarnas målsmän skickades ett informationsbrev angående undersökningen samt en uppmaning om att meddela om de inte ville att ungdomen skulle delta i undersökningen, eller om den unge själv inte ville vara med. Bland de ungdomar som återstod efter att två stycken meddelat att de inte ville delta skedde ett urval som både var strategiskt och slumpmässigt. Det nummer ungdomarna hade på adresslistan skrevs ned på lappar, som veks ihop och lades i en hög. Ur högen drogs slumpmässigt lappar. Men för att kunna få svar på om könet har någon betydelse för nätverkets utseende samt känsla och uppfattning av trygghet gjordes ett strategiskt urval genom dra lappar till dess att tre pojkar och lika många flickor dragits fram. De två flickor som blev över innan jag erhållit tre pojkar var tänkt att ha som reserver i fall någon var sjuk eller inte ville delta i undersökningen. Det visade sig emellertid att samtliga sex ungdomar tackade ja till att medverka. Intervjuerna genomfördes i kuratorns rum på skolan. Valet att utföra intervjuerna i skolan styrdes av en tanke att ungdomarna skulle intervjuas i en bekant miljö. Valet av rum styrdes delvis av vilka rum som var tillgängliga i skola samt att det är ett trivsamt mindre rum med soffa och fåtöljer. Är dock medveten om att det faktum att rummet används av kuratorn kan ha väckt känslor av trygghet eller olust hos någon av ungdomarna, och att det kan ha påverkat deras grad av öppenhet under intervjun. Under intervjuerna har jag

utgått ifrån att ungdomarna talar sanning, vilket jag dock naturligtvis inte kan garantera att de har gjort. Sex intervjuer är ett litet underlag för att dra generella slutsatser. Frågor vi kan ställa oss är exempelvis hur representativa dessa ungdomar är för skolans åtondeklassare? Hur representativa de är för åtondeklassare i X-holm? Hur representativa dessa X-holmsungdomar är för ungdomar i allmänhet? Tre flickor respektive tre pojkar är även det ett litet underlag för att göra en jämförande studie. Det finns en medvetenhet om att skillnader och likheter kan bero på andra faktorer, till exempel sociala eller etniska. I en undersökning av den här storleken kan till och med de individuella skillnaderna ha störst betydelse. Målet var dock inte att kunna dra några generella slutsatser utan snarare att skönja tendenser.

Med anledning av att intervjupersonerna skall förbli anonyma använder jag mig av fingerade namn vid referat samt citat.

1.5.4 Bearbetning och analys

Intervjuerna transkriberades i sin helhet, och de analyserades sedan efterhand. Jag påbörjade således analysen innan jag slutfört alla intervjuer. Anledningen var att jag ansåg att det var viktigt att under analysen även minnas ungdomarnas kroppsspråk, betoningar etc. som inte kom fram i inspelning eller i det transkriberade materialet. Jag lyssnade och läste igenom intervjuerna flertalet gånger och efterhand kunde jag urskilja teman, likheter och skillnader. Jag använde mig av egengjorda scheman där jag sammanställde ungdomarnas nätverk samt svar på de centrala frågorna. Med hjälp av olikfärgade markeringspennor kunde jag i utskriften skilja på vad som hörde till de olika teman, exempelvis till familj, vänner, kontakt och trygghet. Därefter analyserade jag mer djupgående för att kunna koppla ihop undersökningens resultaten med tidigare forskning samt analysera den med hjälp av de valda teorierna, social nätverksteori samt utvecklingsekologisk teori.

1.6 Fortsatt framställning

Teorier som används i denna uppsats är social nätverksteori samt utvecklingsekologisk teori, en beskrivning av teorierna sker i kapitel 2 och kapitlet avslutas med en sammanfattning. I kapitel 3 redogörs för tidigare forskning som har relevans för uppsatsen och det avslutas med en sammanfattning. Undersökningens resultat redovisas och analyseras i kapitel 4 som även det avslutas med en sammanfattning. I slutdiskussionen återfinns sammanfattade svar på uppsatsens centrala frågeställningar, resonemang kring uppsatsens syfte och sist en diskussion kring hur vi kan använda oss av (en del av) undersökningens resultat i socialt arbete.

2. Teorier

Det är tänkbart att flera teorier är möjliga att använda i en uppsats om ungdomar, nätverk och trygghet. I uppsatsen används social nätverksteori samt utvecklingsekologisk teori. Social nätverksteori baseras just på individens nätverk. Den betonar vikten av individens relationer samt gav en användbar metod att använda vid intervjuerna med ungdomarna. Utvecklingsekologisk teori lämpade sig bra vid analys av empirin, eftersom den gav möjlighet att inte enbart se på individnivå utan kan se individen i ett större sammanhang. Nedan sker en redovisning av de fragment av teorierna som är relevanta för uppsatsen.

2.1 Social nätverksteori

Social nätverksteori ser på en individs nätverk, de ser på personerna som ingår i nätverket samt kontakterna dem emellan. De som bedriver nätverksforskning är bland annat intresserade av hur många personer som individen har kontakt med, vad de kontaktar varandra om och hur ofta de kontaktar varandra. Enligt social nätverksteori sker individens socialisering i nätverket, det vill säga han tar efter värderingar och normer från de människor som ingår i hans nätverk. Vilket nämndes under definition av begrepp skiljer man inom social nätverksteori på primärt och sekundärt nätverk. Det är vanligtvis det primära nätverket som utgör en individs stöd om denne hamnar i svåra situationer. För att få överblick på en individs nätverk används nätverkskartor. Sätten att rita nätverkskartor är många, till exempel använder den amerikanska familjeterapeuten Attneave och den svenske psykolog och psykoterapeuten Klefbeck olika metoder. Gemensamt för dem och andra användare är dock att de delar upp nätverket i olika sektorer. Personerna i nätverket kategoriseras efter vilken relation de har till individen, exempel på sektorer är familj, släkt och skola (Klefbeck & Ogden, 1996). Personerna klassificeras även utifrån hur nära de står individen (Forsberg & Wallmark, 1998). Dessutom är det vanligt att man försöker rita de personer som står varandra nära i verkligheten, nära varandra även på kartan (Lundsbye et al, 1991). Kommunikationen mellan delar av individens nätverk sker på mesonivå i olika mesosystem (Klefbeck & Ogden, 1996).

2.2 Utvecklingsekologisk teori

Utvecklingsekologisk teori beskrivs ofta som en metateori (Klefbeck & Ogden, 1996). Den har ett systemteoretiskt perspektiv, ett perspektiv där man ser på individens samspel med andra och där helheten betonas (Petitt & Olson, 1994). Utvecklingsekologi har lämnat viktiga bidrag till social nätverksteori (Klefbeck & Ogden, 1996). Urie Bronfenbrenner, amerikansk barnpsykolog, kritiserade den laboratorieinriktade utvecklingsforskningen. Han menade att

forskningen bör utföras i den miljö barnet befinner sig i för att kunna studera samspelet mellan barnet och miljöfaktorerna (Bronfenbrenner, 1979). Han har med hjälp av en socialekologisk modell försökt att skapa en bild av det samspel som sker i hela en människas nätverk. Bronfenbrenner talar om nivåer och system. Bronfenbrenner delar in individens omgivande miljö i olika nivåer, dessa benämner han mikro, meso, exo och makro (Forsberg & Wallmark, 1998). Nivåerna går från mikronivån som är individens närmiljö till makronivån vilken utgörs av bland annat övergripande politiska och ekonomiska förhållanden. Inom nivåerna finns det system, system som direkt eller indirekt påverkar individen (Andersson, 1980). *Mikronivå* är den nivå som är närmast individen. De olika sammanhang individen ingår i på mikronivå kallas mikrosystem. I mikrosystemen påverkas och påverkar individen genom direktkontakt (Daniel et al, 1999). Exempel på mikrosystem kan följaktligen vara familjen, skolan och grannar. Bronfenbrenner anser inte att något mikrosystem är mer betydelsefullt än något annat, istället menar han att det mest betydelsefulla systemet är det som individen för tillfället befinner sig i (Forsberg & Wallmark, 1998). *Mesonivå* är en mellanliggande nivå, det är där samtalen mellan de olika mikrosystemen utspelar sig. Relationerna mellan just två eller flera mikrosystem kallas mesosystem. Exempel på mesosystem är kontakterna mellan hemmet och skolan samt mellan hemmet och fotbollslaget. Bronfenbrenner menar att ju mer kommunikation det finns mellan systemen desto bättre för individen (särskilt viktigt för små barn), det ger individen sammanhang mellan olika delar i hans liv. *Exonivå* är en nivå som inte påverkar individen direkt, men däremot indirekt. Exempel på system på exonivå är föräldrarnas arbetsplats (Daniel et al, 1999) och idrottsklubbens styrelse. *Makronivå* är, vilket nämndes ovan, den övergripande nivån. Makrosystem är generella mönster av bland annat de politiska, ekonomiska och allmänna värderingar som råder i samhället (Daniel et al, 1999). Ett exempel på hur individen kan påverkas av det som sker på makronivå är ett politiskt beslut om höjt eller sänkt barnbidrag/studiemedel.

2.3 Sammanfattning av kapitlet

Det är en individs nätverk som är i fokus i social nätverksteori. Nätverket delas upp i primärt och sekundärt nätverk. Nätverkskartor används för att få en överblick av individens nätverk, personerna ritas in i olika sektorer beroende på vilken relation de har till individen. Utvecklingsekologisk teori kan sägas vara en metateori. I Bronfenbrenners socialekologiska modell delas individens omgivande miljö upp i de olika nivåerna mikro, meso, exo och makro. Bronfenbrenner menar att alla nivåer, direkt eller indirekt, påverkar individen.

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning som är relevant för uppsatsen. Tidigare forskning som kopplar ihop begreppen nätverk och trygghet var svår att finna. Det finns dock många undersökningar som rör människors nätverk. Nedan sker en kortfattad presentation av utvald forskning som rör nätverk och hälsa samt en mer utförlig presentation av forskning som rör nätverk kopplat till ungdomar och för ungdomar betydelsefulla personer. Jag ansåg att det var relevant att redogöra för vilken betydelse nätverket har för hälsan även om uppsatsens fokus var på trygghet, för jag tror att otrygghet i många fall kan leda till ohälsa. Nätverk kopplat till för ungdomar betydelsefulla personer såg jag än mer relevant för uppsatsen. Det med anledning av att jag anser att det går att dra paralleller mellan de personer som är betydelsefulla för ungdomar samt de personer som ger ungdomar en känsla av trygghet.

3.1. Nätverkets betydelse för hälsan

Under de senaste 20-30 åren har man blivit uppmärksam på nätverkets betydelse för människors hälsa. Forskning visar att det är viktigt att ha någon att vända sig till. Resultatet av en undersökning av Kristina Ort-Gomèr, arbetar med psykosocial miljömedicin, och Heffry Johnson, från John Hopkins School of Public Health i Baltimore, visar att risken att dö för tidigt är fem gånger så stor för de individer som har ett glest nätverk än för individer som omges av många vänner och bekanta. Ort-Gomèr menar att det är särskilt viktigt att ha någon att vända sig till vid en krissituation, eftersom trycket på kroppen minskar om individen har någon att öppna sig för. Om vi använder självmordsfrekvens samt intagning på psykiatrisk klinik som ett mått på mental hälsa ser vi att de människor som lever tillsammans med någon mår mentalt bättre än de människor som lever ensamma (Klefbeck & Ogden, 1996). Psykiatern Mansell Pattison har i en undersökning om nätverk och psykisk sjukdom jämfört nätverken för människor som antingen var friska, neurotiska eller psykotiska. Pattison fann att deras nätverk skilde sig markant åt. Exempelvis är kontakterna i de friskas nätverk regelbundna och positiva, medan de neurotiska sällan träffar kontakterna i nätverket och de psykotiskas kontakter till stor del är negativa. Resultatet är intressant och den som vill läsa vidare hänvisar jag till Klefbeck och Ogden (1996, sid. 99-103). Lars Iversen, socialmedicinforskare, menar att ett väl fungerande socialt nätverk bland annat tillgodoser individens behov av trygghet, kärlek och bekräftelse. Därtill menar Iversen att nätverket påverkar individens livsstil. Om det finns personer i nätverket som röker är risken större att individen själv börjar röka, samt om flera personer i individens nätverk motionerar är chansen större att även individen själv motionerar (Klefbeck & Ogden, 1996). Iversen talar om att

individen påverkas av personerna i nätverket. Jag anser dock att vi måste fundera över vad som är orsak och verkan. Om individen själv spelar till exempel fotboll är det naturligt att han har flera lagkamrater i nätverket (motionerande personer). Frågan vi kan ställa oss är: valde individen att spela fotboll och i laget fann nya kamrater, eller spelade individens kamrater fotboll och det påverkade individen till att själv börja spela?

3.2 Ungdomars nätverk

Ett genomsnittligt nätverk innehåller ungefär 20 personer (Klefbeck & Ogden, 1996). I Inge Bøs undersökning om 14-16 åringars sociala nätverk framgår att cirka 40 % av ungdomarnas nätverk består av familj och släkt, samt att de egna kamraterna utgör cirka 30 %. Dessutom visar den att föräldrarna känner till 2/3 av de personer som ungdomarna har i sitt nätverk. Bø menar att när det gäller föräldrarna finns det en hög grad av överlappning, det vill säga att föräldrarna i stor utsträckning känner till de för barnet viktiga personer. När det gäller ungdomarna själva och relationen till kamraternas föräldrar uppger 2/3 att de känner kamratens föräldrar mycket väl. Flickornas nätverk var vanligtvis större än pojkarnas (Bø, 1991).

3.2.1. Vem ungdomar väljer att vända sig till

Även om nätverkets betydelse för människan har uppmärksammats har övervägande delen av forskningen handlat om vuxnas nätverk. Ungdomarna har hamnat i skymundan. I de fall där ungdomarna ändå har stått i fokus är det vanligt att studierna har översett med ungdomarnas egna värderingar av vem som är viktigt för dem. Men enligt Bø (1991) har dock Asne Gardsjord (1972), Klaus Hurrelmann (1988) samt Tormod Øia (1990) genomfört undersökningar om vem ungdomar helst vänder sig till. Resultaten är samstämmiga. De visar att det är föräldrarna, vanligtvis modern, som ungdomarna väljer. Även i en studie av Blyth (1982), där ungdomarna fick välja ut de viktigaste nätverkskontakterna valde de i första hand föräldrarna, därefter syskon och släktingar. Andra vuxna exempelvis lärare och grannar betyder lite i jämförelse med familj och kamrater (Bø, 1991). Rapporter visar att hälften av eleverna i år nio inte har någon vuxen att anförtro sig åt (Stressfaktorn hög hos barn i Sverige, 2002). Forskning visar att flickorna har ett starkare band till kamraterna och i större utsträckning än pojkarna väjer att vända sig till en vän istället för till föräldrarna (Bø, 1991). I en svensk opublicerad undersökning som nämns i *Barn och nätverk* (Klefbeck & Ogden, 1996) svarade 60 % av 15-16-åringarna att trygghet var vänner, kamrater. 50 % av ungdomarna svarade föräldrar, syskon, familj; och 21 % svarade skola, lärare (eleverna hade

möjlighet att ge fler svar). Resultatet redovisar flickors och pojkars svar tillsammans, med tanke på ovanstående hade det varit intressant att se om det var någon skillnad mellan könen.

3.2.2. Ungdomars kontakt med nätverket

Resultatet i en svensk undersökning (2001) visar att de flesta ungdomar är nöjda med sina nära relationer. Nästan alla, 97 % svarade att de är nöjda med hur relationen till föräldrarna ser ut. Även när det gäller kamraterna var siffran hög, 94 %, av ungdomarna var nöjda med sin relation till kamraterna. I samma undersökning framkom även att 88 % av ungdomarna var nöjda med sin kontakt med lärare, och 96 % svarade att de var nöjda med hur kontakten med skolkamraterna såg ut. Intressant att nämna är även att 96 % av ungdomarna svarade att de kände sig trygga i skolan (Barnombudsmannen). Tidigare studier visar att flickorna har tätare kontakt med nätverket än vad pojkarna har. Bø har i sin undersökning redovisat hur länge ungdomarna har känt personerna i nätverket samt hur ofta de har kontakt med dem. I genomsnitt har ungdomarna känt personerna i nätverket i 8,5 år och de har daglig kontakt med ungefär hälften av dem. De personer som de har daglig kontakt med är främst familjen, vänner samt personer i skolan (klasskamrater och lärare) (Bø, 1991). Uppgiften om den dagliga kontakten anser jag dock hade varit av större intresse om Bø även redogjort för vilket utbyte som sker vid kontakten och inte enbart med kontakt avse att individen träffar personen ifråga. Ser vi på Bøs resultat av vilken sorts kontakt ungdomarna har samt vad de gör tillsammans med de personer de tagit med i sitt nätverk, ser vi tydliga skillnader mellan flickor och pojkar. Pojkarna har exempelvis fler kontakter än flickorna som de idrottar tillsammans med och flickorna har i sin tur fler personer de kontaktar via brev och telefon. Pojkarna har ungefär 7 personer de idrottar med, medan flickorna endast idrottar tillsammans med 3 personer. När det gäller brev och telefonkontakt är siffrorna omvända. Flickorna har således i genomsnitt ungefär 7 personer de skriver brev och ringer till, medan pojkarna skriver och ringer till 3 personer (Bø, 1991). Jag har dock inte funnit någon redogörelse över hur länge de talas vid eller vad kontakterna handlar om. Ej heller vilka personer i nätverket de kontaktar via brev och telefon, vilket jag hade funnit intressant att ta del av.

3.3 Sammanfattning av kapitlet

Undersökningar visar att nätverket har stor betydelse för individens hälsa. Ett glest nätverk ökar risken att dö för tidigt, medan ett välfungerande nätverk tillgodoser individens behov av trygghet, kärlek och bekräftelse. Ett genomsnittligt nätverk består av ungefär 20 personer. De viktigaste personerna i ungdomars nätverk är enligt en studie föräldrar, syskon och släktingar.

Det är också föräldrarna som de flesta ungdomar helst vänder sig till. Bland flickor är det dock vanligt att istället vända sig till en vän. Resultat i Bøs undersökning om 14-16 åringars sociala nätverk visar bland annat att ungdomar dagligen träffade ungefär hälften av personerna i deras nätverk samt att deras föräldrar kände till stor del av personerna i nätverket. Dessutom visade det sig att flickorna hade fler personer än pojkarna som de kontaktade via brev och telefon. Pojkarna hade i sin tur fler kontakter än flickorna som de idrottade tillsammans med. I en svensk undersökning framkom att de flesta ungdomar är nöjda med sina närmaste relationer.

4. Resultatredovisning och analys

Först i detta kapitel presenteras de intervjuade ungdomarna, sedan följer ett avsnitt som beskriver ungdomarnas definition av begreppet trygghet. Därefter redovisas samt analyseras resultaten av det skriftliga materialet och intervjuerna i olika avsnitt. Först i ungdomarnas nätverk, därefter i ungdomarnas kontakt med nätverket, sedan i hur kontakten ser ut mellan de olika sektorerna. Därpå i ett avsnitt om ungdomarnas upplevelse av trygghet, efter det i vilken sektor samt vilken person som ger ungdomarna störst känsla av trygghet. Avslutningsvis sker en sammanfattning av kapitlet.

4.1 Presentation av intervjupersonerna

Jag valde att intervjua sex ungdomar, här följer en kort presentation av dem. Alla ungdomarna går i år åtta och de bor i en mindre ort i Sverige.

David: vars familj består av mor och far samt en storebror på 18 år och en lillebror på 11 år.

Lukas: vars familj består av mor och far samt en storebror på 21 år.

Oscar: vars familj består av mor och styvfar samt en storsyster på 18 år och en lillebror på 11 år. Oscars far är bortgången.

Moa: vars familj består av mor och far samt en storsyster på 22 år och en lillasyster på 12 år.

Åsa: vars familj består av mor och far samt en storsyster på 18 år och en lillebror på 13 år.

Nelly: vars familj består av mor och far samt en lillasyster på 12 år.

4.2 Ungdomarnas definition av trygghet

Här följer en sammanfattning av ungdomarnas skriftliga material om begreppet trygghet, samt kompletterat med information som framkom under intervjuerna.

Trygghet för ungdomarna är att veta att det finns människor tillhands som bryr sig om dem samt att de vet vad som kommer att hända, hur dagen kommer att se ut. När de är trygga känner de sig avslappnade, säkra och lugna. Dessutom nämner flera att de kan vara sig själva när de känner sig trygga.

4.3 Ungdomarnas nätverk

Resultaten av undersökningen visade inga större skillnader mellan flickors och pojkars nätverk. Istället såg de rätt lika ut. Det var vanligast att ungdomarna hade två syskon i familjesektorn. Alla valde att ta med en eller flera av mor- och farföräldrarna. Fyra av dem tog även med flera kusiner. Det var även vanligt att ta med en eller flera fastrar, mostrar, farbröder eller morbröder. Fyra av ungdomarna tog med 15-20 personer i sitt nätverk. En flicka tog med 39 personer och en pojke tog med 26 personer. Två av ungdomarnas nätverk visas nedan med hjälp av nätverkskartor.

Från Nellys nätverkskarta kan vi utläsa att hon bor med sin mor, far samt sin lillasyster. Nelly har placerat modern närmast henne själv, eftersom Nelly tycker att hon står modern närmast. I släktsektorn har Nelly tagit med flera olika släktingar. I skolektorn ryms 15 kamrater, varav elva går i Nellys klass. Pernilla har fått ett minus framför sitt namn beroende på att det är en negativ kontakt för Nelly, en skolkamrat Nelly under en längre tid har varit ovän med. I sektorn med övriga finns Gustaf som går på en annan högstadieskola, Alfred som går på ortens gymnasium; de övriga går på en högstadieskola i en närliggande ort.

Från Davids nätverkskarta kan vi utläsa att David bor med sin mor, far och sin storebror samt sin lillebror. David har placerat mor och far lika nära honom, eftersom han tycker att båda står honom lika nära. I Davids släktsektor är det farmodern som står honom närmast, men han har även tagit med tre äldre släktingar till samt hans nästkusin. David har i skolektorn tagit med sju klasskamrater, alla pojkar. Sektorn för övriga har han lämnat tom.

4.3.1 Individuella skillnader

Även om Nellys och Davids nätverk ser olika ut, var det inte skillnaden mellan könen som var framträdande. Det var istället de individuella skillnaderna. Nelly tog i jämförelse med de övriga ungdomarna med många kamrater i sektorn övriga. De flesta gick i en annan skola, och hon hade lärt känna dem när hon hade prao (praktisk yrkesorientering) i deras skolas matbespisning. Hon tog även med 14 kamrater i skolektorn jämfört med de andra som tog med 4-7 kamrater. Dessutom tog hon med en flicka som hon är ovän med, det var hon ensam om att göra. ”Jag träffar henne varje dag men det är ingen man pratar med alls, det är en sån där långtidsovän” löd Nellys beskrivning på flickan. Moa tog med en grannfamilj. David, som hade gott om kamrater i skolektorn, tog inte med någon person i sektorn övriga. Lukas var den ende som tog med vuxna i skolektorn. Av de fyra han valde att ta med i skolektorn är tre lärare, varav en manlig, och en är skolvärdinna. Tre av ungdomarna tog med någon kamrats föräldrar (Oscar, Lukas och Moa). Lukas tog med föräldrar till flera av hans kamrater. ”Eva och Göran är föräldrar till Gustav, de är då våra kompisar som vi alltid åker skidor med, han är rolig Göran” är exempel på hur Lukas beskrev relationen med en kamrats föräldrar.

4.3.2 Analys

Enligt Bø består det genomsnittliga nätverket av 14-20 personer. Det stämde rätt väl överens med uppsatsens undersökning. Tidigare forskning har visat att flickor vanligtvis har ett större nätverk än pojkar, men det stämde inte överens med flickorna och pojkarna i undersökningen där fyra av dem tog med 15-20 personer i nätverket. En flicka, Nelly, tog visserligen med 39 personer men det var även en pojke, Lukas, som tog med 26 personer. Det minsta nätverket tillhör faktiskt en flicka, Moa. I jämförelse med de andra ungdomarna är det hennes släktsektor som är mindre. Nelly tog i jämförelse med de andra med fler personer på skolektorn och övriga sektorn. Att det var så få av ungdomarna som tog med vuxna från skolan eller grannar stämmer med tidigare forskning som visar att lärare och grannar betyder lite i jämförelse med familj och kamrater. I Bøs undersökning svarade 2/3 av ungdomarna ja på frågan om de känner kamratens föräldrar väl. I uppsatsens undersökning tog 1/2 av ungdomarna spontant med någon kamrats föräldrar i nätverket. Måhända hade till och med fler av ungdomarna i uppsatsens undersökning gjort det om det uttryckligen hade frågats om de ville ha med någon kamrats förälder. Det undveks dock med anledning av att inte påverka deras val genom att fråga om särskilda personer.

4.4 Ungdomarnas kontakt med nätverket

I undersökningen fick ungdomarna svara på frågor om hur kontakten ser ut med personerna i nätverket, då främst de personer som ger dem störst känsla av trygghet. Med kontakt avsågs att umgås personligen, talas vid i telefon samt skicka SMS eller e-post.

Pojkarna, vilka svarade mor (Lukas svarade mor och far) på frågan vem som ger dem störst känsla av trygghet, träffar dagligen sin mor och övrig familj. Oscar säger att de inte brukar höras på telefon eftersom de ses varje dag, men att han brukar skicka SMS till systemen när han är borta. David säger att han ringer hem till mamma de gånger han är borta. Lukas berättar att han ringer hem för att få skjuts ibland, samt att fadern brukar ringa och fråga hur det har gått på proven. Dessutom skickar han SMS till fadern ett par gånger i månaden, då lite retliga meddelanden angående fotbollsresultat (de hejar på olika lag). Ser vi på kontakten med andra personer i nätverket berättar samtliga pojkar att de träffar kamraterna varje dag. Några gånger per vecka talar de även i telefon med kamraterna, i alla fall den närmaste. Det händer att de skickar SMS till någon av kamraterna, Lukas skickar cirka ett SMS i veckan. Han skickar även e-post ungefär en gång i månaden till en kamrat, de andra två skickar ingen e-post till någon kamrat. Oscar och David tog även upp kontakten med farmodern. Oscars farmoder bor utanför Sveriges gränser, de träffas varje sommar. Kontakten med henne beskriver Oscar så här ”Vi har bra kontakt, vi hörs i alla fall minst två gånger i veckan”. Det tyder på att det geografiska avståndet inte har så stor betydelse i denna relation. David talar regelbundet med farmodern på telefon, två gånger i veckan. De träffas mer oregelbundet, ibland träffas de tre gånger i veckan och ibland är det uppehåll på två veckor. Det är också kontakten med farmodern han tar upp på frågan om han skulle vilja att hans kontakter med personerna i nätverket skulle se annorlunda ut. Han önskar att träffa henne oftare. De andra pojkarna är nöjda med hur deras kontakter ser ut.

Moa som svarade en kamrat på frågan vem som ger henne störst känsla av trygghet, träffar sin kamrat varje dag, och de talas även vid i telefon i stort sett varje dag. Åsa som svarade en kamrat och modern beskriver sin kontakt med kamraten med följande ord ”Vi tränar tillsammans [...] sen är det på kvällarna också och dagen och alltid”. Hon träffar med andra ord sin kamrat ofta. Åsa reflekterar även själv under intervjun över att hon träffar sin kamrat oftare än sin mor, vilken tidvis är på arbetet när flickan kommer hem från skolan. Hon ringer ibland till sin mor när modern befinner sig på arbetet. Med sin kamrat talar hon gärna länge i telefon, men hon får inte tala längre än en timme. Nelly som svarade farmor träffar farmodern

ungefär en gång i veckan. När hon ringer till farmodern handlar det om att fråga om hon får sova där. Nelly skickar SMS och/eller e-post nästan varje dag till sin kamrat, de andra skickar också många SMS och/eller e-post meddelanden (minst fyra gånger i veckan) men då till andra kamrater än de närmaste. Ser vi mer på kontakten med andra personer i nätverket berättar Nelly att hon träffar många av sina kamrater varje dag. Samtliga flickor träffar familjen varje dag. På frågan om dem skulle vilja att deras kontakter med personerna i nätverket skulle se annorlunda ut svarade Åsa att hon önskar ha bättre kontakt med familjen, hon skulle vilja prata mer med modern och fadern. De andra flickorna är nöjda med hur kontakten ser ut.

4.4.1 Sammanfattning och analys

I social nätverksteori ser man på vilka kontakter individen har med personerna i nätverket. Ungdomarna umgås dagligen med minst hälften av personerna i sitt nätverk. I Bøs undersökning hade ungdomarna daglig kontakt med en lika stor del av sitt nätverk. Såväl flickorna som pojkarna i min undersökning träffar sin familj och sina närmaste kamrater varje dag. Flickorna har dock, precis som tidigare studier visat en tätare telefonkontakt, främst med sina kamrater. Bø tar i sin undersökning upp kontakt via brev och/eller telefon och resultaten visar att flickorna har fler kontakter av det slaget än pojkarna. SMS och e-post kanske kan ses som 2000-talets form av brev. Flickorna i min undersökning skickar mer SMS, och använder e-post i större utsträckning än vad pojkarna gör.

Vi kan se på ungdomarnas kontakter ur ett socialekologiskt systemteoretiskt perspektiv. Låt oss börja på makronivå och avsluta på mikronivå. Hur kan ungdomarnas kontakter påverkas av förhållanden på makronivå? Makronivån är den övergripande nivån. I dagens svenska samhälle är vanligt med mobiltelefoner. Genom mobiltelefonernas utbredning och dess SMS-tjänst (short message service) har det på senare tid skapats nya kontaktmöjligheter. Det ger dessutom en möjlighet att hålla kontakt även där det geografiska avståndet utgör ett hinder för dagliga träffar. Tekniken har gjort det möjligt och media försöker påverka oss att utnyttja den. Vilket framgår i undersökningen att många av ungdomarna gör. Hur kan ungdomarnas kontakter påverkas av förhållanden på exonivå? Exonivån i samhället är den kommunala nivån. Ungdomarnas personliga kontakter med personerna i nätverket kan bero på vilka möjligheter de har att ta sig till personerna i fråga, det vill säga hur väl utbyggd den kommunala kommunikationen är. Finns det bussar eller tåg som tar ungdomarna till deras kamrater, släktingar etc.? Måhända har de inte den tätaste kontakten med den de helst önskar,

utan istället med den som de har möjlighet att träffa ofta. Hur kan ungdomarnas kontakter påverkas av förhållanden på mikronivå? Mikronivå är den individuella nivån, och möjlighet till kontakt påverkas bland annat av ungdomens ekonomiska förutsättningar. Varken mobiltelefon eller buss är till någon hjälp om inte den unge har möjlighet att äga/använda den.

4.5 Kontakten mellan sektorerna

I alla ungdomars nätverk känner personerna i familjesektorerna personerna i släktsektorerna, med undantag av Oscars styvfader men han skall träffa Oscars farmoder och kusiner nu i sommar. Kontakterna mellan familjerna och släkterna är utan konflikter. Oscar beskriver dock relationen mellan modern och farmor med följande ord ”Ja det var när mamma liksom gifte om sig för ett och ett halvt år sedan var det lite liksom farmor misstuckte”. Men Oscar med familj skall ändå träffa farmodern i sommar. I flera av nätverken känner alla kamraterna till varandra, men det är inte alltid alla kamrater umgås tillsammans, utan den unge umgås med sina kamrater i olika grupper. Många av kamraterna känner även till föräldrar och syskon, dessutom är det vanligt att de känner till några personer i släktsektorn. Även i det stora nätverket Nelly har är kontakten mellan de olika sektorerna relativt god. Hennes familjemedlemmar känner släkten och ungefär hälften av hennes kamrater på skolan. Däremot är de obekanta med nästan alla kamrater som finns i hennes sektor av övriga. Alla hennes kamrater på skolan känner till varandra och ungefär hälften av dem känner till hälften av hennes släktingar.

4.5.1 Analys

I social nätverksteori ser man på vilka kontakter individen har med nätverket, man ser även på kontakterna mellan personerna i nätverket. En sektor kan rymma flera mikrosystem exempelvis bildar olika kamratgrupper olika mikrosystem. Ungdomarnas nätverk präglas av en mycket god kontakt mellan de olika sektorerna och de olika systemen. En god kontakt mellan sektorernas mikrosystem ger enligt Bronfenbrenner individen sammanhang mellan olika delar i hans liv. Det faktum att personer i familjesektorerna känner personer i släktsektorerna är måhända inte anmärkningsvärt. I ungdomarnas nätverk är det dock även många av kamraterna som känner alla i kamratens familj samt flera personer i släktsektorn. I likhet med Bøs undersökning känner ungdomarnas föräldrar till många av de personer som är viktiga för deras barn, när det gäller föräldrarna finns där således en hög grad av överlappning. Lukas som tog med lärare och flera av kamraternas föräldrar, har ett nätverk som rymmer många olika mikrosystem. Där finns även god kontakt mellan systemen och det

sker flera samtal på mesonivå. Exempelvis har någon av föräldrarna samtalat med lärarna under utvecklingssamtal på skolan, modern har även samtalat med skolvärdinnan och fadern samtalar ofta med mannen som har hand om fotbollslagets material.

4.6 Ungdomarnas upplevelse av trygghet

Trygghet för de intervjuade ungdomarna är att det finns människor runt omkring dem som bryr sig om dem:

”[...] veta att människor finns till hands” (Åsa),

”[...] en familj som lyssnar på mig” (David) samt

”Trygghet är för mig att mina kompisar och min mamma lyssnar på mig, tröstar mig och gör mig glad” (Moa).

Ovanstående var några av ungdomarnas kommentarer om vad trygghet är för dem. Känner de människors omtanke känner de sig trygga.

Ungdomarna känner sig dessutom trygga när de vet vad som skall hända. Citat som exemplifierar det är: (trygghet är)

”[...] när jag vet ungefär om vad som kommer hända under dagen” (David) samt

”Att veta att något är på ett visst sätt” (Åsa).

När ungdomarna skulle ge exempel på tillfällen när de känner sig trygga blev svaren varierande:

”Jag känner mig trygg när man sitter och gosar med sin pojkvän” (Nelly) samt

”När jag kommer hem och det är mellanmål i kylan [...]” (David).

Många av ungdomarna gav flera exempel. Ungdomarna känner sig avslappnade, säkra och lugna när de känner sig trygga. Två ungdomar (en flicka och en pojke) skrev även att de kan vara sig själva när de är med sina närmaste kamrater, för där känner de sig trygga.

4.6.1 Analys

Ingen nämnvärd skillnad påträffades mellan flickors och pojkars beskrivning av trygghet ej heller deras upplevelse av den. Att ungdomarna känner sig trygga när de vet att det finns människor som bryr sig om dem stämmer väl överens med den forskning som visar att det är viktigt att ha någon att vända sig till. Denna någon som bryr sig om dem, som gör att de känner sig trygga, tillgodoser säkerligen en stor del av de viktiga behov av trygghet, kärlek och bekräftelse som Iversen talar om. Kamraterna visade sig ha betydelse för ungdomarnas

känsla av trygghet. Kamraterna blev även det vanligaste svaret när 15-16-åringar i en svensk undersökning skulle svara på frågan: vad är trygghet? Den enligt Bronfenbrenner viktiga kommunikationen, som utspelar sig på mesonivå, mellan individernas mikrosystem kan vara till stor hjälp för att ungdomarna skall kunna uppleva tryggheten i att veta hur dagen kommer att se ut. Ungdomarna vill veta vad som skall hända. De vill till exempel inte komma till fotbollsträningen en timme för tidigt på grund av att inte fotbollsledarna kontaktat hemmet och meddelat ändrade träningstider. Även om ungdomarnas citerade exempel på tillfällen när de känner sig trygga är av olika slag, är de båda exempel på tillfällen då de känner att någon bryr sig om dem.

4.7 Nätverkets mest trygghetsgivande sektor samt person

Nätverkskartan delades, som brukligt i social nätverksteori, in i olika sektorer. De sektorer som användes var familj, släkt, skola och övriga. När alla personer var inritade i nätverket fick ungdomarna svara på vilken sektor som gav dem störst känsla av trygghet. Alla flickorna svarade kamraterna (vilket i och för sig inte var någon sektor, men de syftade främst på kamraterna inom skolsektorn), och alla pojkarna svarade familjen. När ungdomarna skulle svara på frågan vem i nätverket som ger dem störst känsla av trygghet fick de välja vem som helst. De var således inte tvungna att välja någon ur den sektorn de anser ger dem störst känsla av trygghet. Oscar och David svarade modern och Lukas svarade modern och fadern. ”Pratar med en” (Lukas) samt ”Mamma och pappa tycker alltid om mig, fast att jag har gjort något dumt. Dom är ju inte glada precis. Men dom kan förlåta.” (David), är citat som exemplifierar varför modern och fadern gör dem trygga. Moa och Åsa gav namnet på en nära kamrat (av samma kön) Åsa lade även till hennes mor. Deras förklaringar till varför dessa personer får dem att känna sig trygga var bland annat att kamraterna lyssnar och förstår samt att kamraterna och modern alltid ställer upp om de behöver hjälp. Nelly svarade ”det är farmor”. I det skriftliga materialet framgick att hon ofta sov över hos farmodern, att hon känner sig tryggare hos farmodern än hemma samt att farmodern är en bra lyssnare. Citatet ”farmor= bra på allt. Det mesta iaf :o)” (Nelly) belyser hennes positiva relation till farmodern. Nelly valde i andra hand en kamrat av samma kön.

4.7.1 Analys

Det visade det sig vara stor skillnad mellan flickor och pojkar i valet av vilken sektor som ger dem störst känsla av trygghet. Alla pojkarna svarade familjen och alla flickorna svarade kamraterna (skolsektorn). Även tidigare forskning visar att flickor i större utsträckning än

pojkar vänder sig till en kamrat istället för till föräldrarna. Även på frågan vem i nätverket som ger dem störst känsla av trygghet var skillnaden mellan könen stor. Med tanke på resultaten på tidigare fråga (angående sektorerna) var det dock inte överraskande att pojkarna valde någon ur familjen. Även om flickorna i denna fråga inte svarade helt samstämmigt är det ändå tydligt att kamraterna, särskilt en nära kamrat, spelar en stor roll för deras känsla av trygghet. När vi ser på valet av personer på mikronivå handlar det om individuellt perspektiv, att ungdomarna gör ett val – ett eget val om vem/vilka som ger dem störst känsla av trygghet. Men vad är det som påverkar detta val? Fortsätter vi att se i ett individuellt perspektiv är det naturligt att ungdomarna väljer en person som är trevlig, snäll, lyssnar och så vidare. Söker vi orsaker till valet på exonivå kan vi fundera över vilken indirekt påverkan till exempel håltimmar och föräldrarnas arbetstider har. Håltimmar under skoltiden innebär att ungdomarna istället för att komma hem tidigare får mer tid tillsammans med sina kamrater. Många föräldrar tillbringar stor del av dagen på arbetsplatsen och kommer hem senare än vad barnet gör. Åsa beskriver hennes relation till fadern så här ”Jo alltså min far han är inte ofta hemma, eller jag träffar han inte så mycket för [...] han kör till jobbet halv sex och sen är han inte hemma förrän fem”. Många ungdomar tillbringar således mer tid med sina kamrater än vad de gör med sina föräldrar. Kanske påverkar det med vem ungdomarna känner trygghet. Varför svarar då inte alla ungdomar kamraterna på frågan vilka som ger störst känsla av trygghet? Varför är det en tydlig skillnad mellan flickor och pojkar? Det är möjligt att det beror på att de använder sin tid med kamraterna olika. Enligt Bø samtalar flickorna i högre grad än pojkarna, som i sin tur idrottar mer än flickorna.

4.8 Sammanfattning av kapitlet

Undersökningen visade inga större skillnader mellan flickors och pojkars nätverk. Däremot fanns det stora individuella skillnader. Exempelvis hade en flicka jämförelsevis ett stort nätverk, 39 personer; och en pojke valde att inte ta med någon i sektorn för övriga. Ungdomarna umgås dagligen med minst hälften av personerna i sitt nätverk. De träffar även familjen och de närmaste kamraterna varje dag. Det finns en mycket god kontakt mellan olika system och sektorer i ungdomarnas nätverk. Enligt Bronfenbrenner ger det dem sammanhang mellan olika delar i deras liv. Inte heller beskrivningen och upplevelsen av trygghet skilde sig mellan flickor och pojkar. Trygghet för ungdomarna var att veta att det finns människor som bryr sig om dem. Det stämmer väl överens med tidigare forskning som visar att det är viktigt att ha någon att vända sig till, någon som tillgodoser behov av såväl trygghet som kärlek och bekräftelse. Ungdomarna tyckte dessutom att det är tryggt att veta vad som skall hända. När

de kände sig trygga var de avslappnade, säkra och lugna. Det visade sig däremot vara stor skillnad mellan könen i valet av vilken sektor som gav dem störst känsla av trygghet. Alla flickor svarade kamraterna (skolsektorn), och alla pojkar svarade familjen.

Hur ungdomarnas kontakt med nätverket ser ut samt vem/vilka dem upplever ger dem störst känsla av trygghet kan påverkas av förhållanden på både mikro-, exo- och makronivå. Mobiltelefoner, arbetstider, håltimmar, buss och tåg kommunikation, ekonomi etc. är faktorer som kan påverka ungdomarnas kontaktmöjligheter samt val av trygghetsgivande personer.

5. Slutdiskussion

I detta kapitel redovisas först sammanfattade svar på uppsatsens centrala frågeställningar, därefter resoneras kring uppsatsens syfte och slutligen diskuteras kring hur vi kan använda oss av (en del av) undersökningens resultat i socialt arbete.

- ✓ De flesta av ungdomarna hade ett nätverk bestående av 15-20 personer. Någon skillnad mellan pojkars och flickors nätverk visade sig inte, skillnaderna var istället individuella.
- ✓ Trygghet för ungdomarna var att veta att någon bryr sig om dem, samt att de vet vad som skall hända. Det var ingen nämnvärd skillnad mellan pojkars och flickors beskrivning av trygghet.
- ✓ Vad gäller vilken sektor i nätverket som utgör störst känsla av trygghet skilde sig pojkars och flickors svar åt. Pojkarna upplevde att familjen utgör störst känsla av trygghet, medan flickorna upplevde att det är kamraterna.
- ✓ Två av pojkarna svarade att deras mor utgör störst känsla av trygghet i nätverket, den tredje pojken svarade mor och far. Av flickorna var det en som gav namnet på en kamrat, en som gav namnet på en kamrat samt modern och en som svarade farmor.
- ✓ Ungdomarna hade mycket god kontakt med sitt nätverk. Dagligen träffade de minst hälften av personerna i nätverket. Deras familj och närmaste kamrater träffade de varje dag.
- ✓ Ungdomarnas nätverk präglades av en mycket god kontakt såväl i de olika systemen inom sektorerna som mellan sektorerna. När det gäller föräldrarna fanns där en hög grad av överlappning, det vill säga att föräldrarna kände till många av personerna i deras barns nätverk.

Uppsatsens syfte var att utröna det sociala nätverkets betydelse för ungdomars känsla av trygghet. När ungdomarna beskrev vad trygghet betyder för dem tog ingen exempelvis upp

pengar eller möjligheten att gå ensam på kvällen utan att vara orolig. Istället tog de upp känslan av att veta att någon bryr sig om dem. Det tyder på hur viktigt det är för ungdomarna att omges av människor som kan tillgodose behov av trygghet, kärlek och bekräftelse. Av det drar jag slutsatsen att nätverket har stor betydelse för ungdomarnas känsla av trygghet.

Hur kan vi i socialt arbete använda oss av kunskapen att pojkar finner trygghet hos familjen, främst modern? Först och främst måste vi dock utgå ifrån den enskilda pojken. Unga delas ofta in efter kön och ålder, men det är viktigt att främst se dem som individer. När de sitter där i rummet, kanske stora och stöddiga, kan det även vara lätt att glömma bort att de kan känna sig otrygga. Att de kanske önskar att deras mor var med dem. För att få veta om de önskade det måste vi fråga dem. Det är viktigt att komma ihåg att modern kan innebära trygghet såväl för små som stora pojkar. Pojken kanske inte vet om det är möjligt att modern skulle kunna vara med. Eller han kanske inte själv vill fråga på grund av att han då river en del av den skyddande muren han har byggt upp av en jag-bryr-mig-inte-om-något attityd. Det kan dessutom vara lätt hänt att tänka att pojken inte alls vill ha med sin moder, exempelvis vid besök på ungdomsmottagningen. Lätt att tänka att han skulle tycka att det var genant att ha modern med vid samtal som handlar om rädsla för könssjukdomar, eller att göra flickvännen gravid etc. Men vad vi tänker är ju inte det viktiga, det viktiga är vad pojken känner. Kanske skulle han känna trygghet i att hon är med, i rummet eller utanför. Kanske är det tryggt att berätta för modern. Kanske vågar han lita på att hon inte berättar vidare för någon. Han kanske har ett förtroende för henne som han inte har för kamraterna, inte ens de nära kamraterna. Om pojken känner så kan vi bara få veta genom att fråga honom. Låt oss göra det. Modern, vem kan det vara? Vi kan uppfatta henne som mjuk och trevlig. Men vi kan även uppfatta henne som otillräcklig och svår att samarbeta med. Då är det åter betydelsefullt att minnas att det inte är vad vi tänker som är det viktigaste, utan det är vad pojken känner.

Hur kan vi i socialt arbete använda oss av kunskapen att flickor finner trygghet hos kamraterna? Naturligtvis måste även flickor främst ses som individer. Därför måste vi fråga varje enskild flicka. Exempel på frågor som kan vara aktuella att ställa är:

- ✓ Skulle du känna dig tryggare om du fick ta med dig en kamrat på mötet på Socialförvaltningen?
- ✓ Skulle du känna dig tryggare om du fick ha med dig en kamrat under samtal på ungdomsmottagningen?

✓ Skulle du känna dig tryggare om du fick ha med dig en kamrat när du skall till skolkuratoren?

Ja, men sekretessen kanske någon tänker. Den finns naturligtvis där men behöver inte alls vara något hinder för att ovanstående frågor kan ställas, ej heller för att kamraten kan följa flickan till platsen samt vara med när socialarbetaren presenterar sig. När samtalet berör personligt känsliga förhållanden/händelser kan kamraten få vänta utanför (gärna med tillgång till fika och tidningar, kamraten skall känna sig betydelsefull även för socialarbetaren). Var gränsen går för känsliga förhållanden/händelser som kamraten inte skall få ta del av bör flickan och socialarbetaren resonera om. Jag anser att stor vikt bör läggas vid flickans önskemål, men socialarbetaren skall även själv göra en bedömning. Socialarbetaren bör se framåt i ett vidare perspektiv, fundera över hur flickan skulle uppleva det om hon och kamratens vänskap rinner ut i sanden eller de blir ovänner. Socialarbetaren kan besluta att det är lämpligt att sätta gränsen tidigare än vad flickan önskar, dock aldrig senare. Vid särskilt känsliga förhållanden kanske kamraten får stanna utanför rummet under huvuddelen av samtalet, men flickan kanske ändå känner sig trygg av att veta att kamraten är där ute. Om hon gör det, kan vi bara veta genom att fråga henne. Låt oss göra det. Kamraten, vem kan det vara? Ja de kan vara vem som helst. Det kan vara en kamrat som sköter skolarbetet och har en problemfri familjesituation. Men det kan också vara en pojke med tatuerade armar och ring i näsan. Eller en kamrat flickan snattar och dricker alkohol tillsammans med. Låt oss då inte enbart i vårt inre se henne gravid och övergiven, och låt oss inte enbart tänka att flickan umgås med fel kamrater. Låt oss (även) måla upp en bild i vårt inre av flickan omkramad och omtyckt, och låt oss (även) tänka att det är bra att hon har en kamrat som ger henne trygghet.

Trygghet är många gånger grunden för en god relation. En god relation mellan klient och socialarbetare tror jag är viktig för att förändring i positiv riktning skall kunna ske. Om pojkar och flickor kan känna sig trygga med deras socialarbetare finns stora chanser för att en god relation dem emellan kan utvecklas. Om mödrar och kamrater kan ge trygghet till pojkar och flickor, och därigenom bidra till att de blir trygga hos socialarbetaren, är det viktigt att inte glömma bort dem. Vilka de än må vara.

Källor

- Andersson, Bengt-Erik (1980): *Bronfenbrenners utvecklingsekologi*. Inbjuden föreläsning hållen vid Nordisk Förenings för Pedagogisk Forskning konferens i Göteborg 23-26 oktober 1980. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm institutionen för pedagogik. Rapport 15/1980.
- Andersson, Bengt-Erik (1986) *Utvecklingsekologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen: www.bo.se/lyssna_på_oss.htm. 2002-05-08.
- Bronfenbrenner, Urie (1979): *the Ecology of Human Development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bø, I (1991) *Ungdoms sosiale økologi* En undersøkelse av 14-16 åringers sosiale nettverk. Skrifter nr. 1 Høgskolesenteret i Rogaland.
- Daniel, Brigid & Wassel, Sally & Gilligan, Robbie (1999) *Child Development for Child Care and Protection Workers*. London: Jessica Kingsley.
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur. Svenska utgåvan.
- Forsberg, Gunnar & Wallmark, Johan (1998) *Nätverksboken-om mötets möjligheter*. Stockholm: Liber AB.
- Mänskliga rättigheter Konventionen om barnets rättigheter*. (2000) Regeringskansliet UD info.
- Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (1996) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber utbildning.
- Lundsbye, Maths & Sandell, Göran & Ferm, Roland & Währborg, Peter & Petitt, Bill & Fälth, Tommie (1991) *Familjeterapins grunder*. Stockholm: Natur och kultur. Andra upplagan.
- Nationalencyklopedins ordbok*. Tredje bandet. (1996). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.
- Nätverkslaget: www.handledarna.nu/natverk.html. 2002-05-08.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (1994) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.
- Petitt, Bill & Olson, Hardy (1994) *Om svar anhålles!* Stockholm: Bokförlaget Mareld. Andra upplagan.
- Socialtjänstlag (2001:453) 1 kap. 1§.
- Stressfaktorn hög hos barn i Sverige I: *Ystads allehanda* 2002-04-10.

Intervjuguide

Frågor

Nätverk

- ✓ Hur ser relationerna ut mellan personerna inom sektorerna?
- ✓ Hur ser relationerna ut mellan sektorerna?
- ✓ Skulle du vilja ändra på något om du kunde? Vad? Varför (vad skulle det innebära för dig)?
- ✓ Har du något övrigt du vill tillägga?

Trygghet

- ✓ Vilken sektor (familj, släkt, skola, övriga) ger dig störst känsla av trygghet?
- ✓ Vem i nätverket ger dig störst känsla av trygghet?
- ✓ Hur ofta har du kontakt med de personer som ger dig störst känsla av trygghet (personlig kontakt, telefon, SMS, e-post etc.)?
- ✓ Är du nöjd med hur kontakten ser ut, eller skulle du vilja ändra något? Vad? Varför?
- ✓ Eventuellt frågor kring det som ungdomen tidigare har skrivit om begreppet trygghet.
- ✓ Har du något övrigt du vill tillägga?